

Zaman Gazetesi

25 Şubat 2014

Herkül Millas

Bundan tam elli yıl önce genç kuşakların pek bilmediği, daha yaşlıların ise hatırlamayı pek istemediği bir devlet kararı uygulandı.

Doğma büyüme İstanbullu olup Yunan uyrukluğunda olan on iki bin kadar Rum Türkiye'den kovuldu. Bu insanlar evlerini bırakıp giderken Türkiye vatandaşı olan eşleri, çocukları ve yakınları da onları izlediği için gidenler aslında kırk binleri buldu. Bu zoraki sürgünden sonra İstanbul Rumları artık erimeye başladı ve günümüzde yok olma noktasına yaklaştı. Bu yıl olayın elliinci yılı. Konu gündeme getiriliyor. Malum, son yıllarda “geçmişimizle yüzleşelim” eylemleri yaşanıyor.

Bu Rumların kovulmalarının resmi gerekçesi kısmen “memleket çıkarlarına karşı eylemde bulunmak”, kısmen de Kıbrıs konusunda Yunanistan'a baskı yapmaktı. Gizli bir projeden söz edenler de var: Nüfus Mübadelesi sürecinde ülkeden uzaklaştırılamayan Rumlardan “kurtulmak” fırsatı yakalanmıştı; ve bu plan uygulandı. Ama asıl çarpıcı olan kovulma olayı değil, biçimiydi. Bu insanlar bir iki gün içinde, yanlarına tek bir valize sığacak şahsi eşya olarak, taşınmaz ve taşınır neleri varsa geride bırakarak gitmek zorunda kaldılar. Servetleri ipotek edildi, yanlarına alamadılar, satamadılar. Devletin nasıl bu kadar acımasız olabileceğini hâlâ anlamış değilim. “Zararlı faaliyetten” kovulanlar arasında seksen yaşında, hastaneden sedye ile çıkarılanlar vardı, dul, sakat, çoğu yaşlı kadın erkek... Bu insanların bir kısmı daha önce İstanbul dışına hiç

çıkamamıştı. Yalnız 22 dolarla sınırın öteki tarafına bırakıldılar. Yapılanlar “siyasetin gereğidir” diyenler oldu; ben ise siyasetin böylesine gaddar olması kaçınılmazdır diyemiyorum. Sanırım bu devlet tebaasının bütünüyle hiçbir zaman barışık olamadı.

Bu yıl olayın filmi de yapıldı: Sürgün. İnsanları ağlatan sahnelerle dolu. Çok başarılı film sahneleri: Süründürülen yaşlıların yüzünde öfke değil daha çok şaşkınlık gördüm; babamı hatırlatan. Halkın anlayacağı bir dilde etkili bir kurgu, bir öykü. Heba olan bir aşkın öyküsü, bir Türk erkekle bir Eleni'nin aşkı. Rumlu Türklü gençler, ama bütün Türklerle Rumlar da (filmde) kaynaşmış, çok güzel geçinmekte. Ama bir yanda Rum babanın önyargılı olması, öte yanda devletin sertliği bu güzel düzene son verir. Teknik açıdan film çok iyi, “özeleştir” ve “yüzleşme” açısından iyi niyetli ve dürüst. Film Yunanistan'da henüz gösterilmemiş olsa da duyulmuş. Vimagazino dergisi bir uzun röportajında yapımcının hayatına ve görüşlerine, oyuncuların filmle ilgili görüşlerine yer verdi ve filmi övdü.

Bu olayları hatırlayabilenin en genci bugün altmış veya altmış beş yaşındadır. Otuz yıl sonra bu görgü şahitleri de kalmayacak. Geriye bu filmin yapımında ilham kaynağı olan Rıdvan Akar ve Hülya Demir'in kitabı, bu film ve birkaç anlatı kalacak. Geçmiş hep öyle yaşarız, birilerinin ağzından. Bunun için ailemin hayatıyla ilgili olan bu film konusunda bazı noktalara açıklık getirmek gereğini duyuyorum. Sürüldükten sonra İstanbul'u bir daha görmemiş olan anneme ve babama ve gerçeğe hürmeten...

Benim gençlik yıllarımda Rumlarla Türkler “kardeşçesine” yaşamıyordu. 1964 yılından dokuz yıl önce 6/7 Eylül olayları, ondan da on üç yıl önce Varlık Vergisi yaşanmıştı. Arada taciz, vatandaş Türkçe konuş kampanyaları, ayrımcılık ve ötekileştirme vardı. “Taraflar” arasında aşklar tabii ki vardı, ama bunlar tabu idi. Aileler karşılıklı karşı çıkardı, gençler birbirinden koparıldı ve bu aşklar ya hüsrarla biterdi veya din değiştirerek ve “cemaatlerden” dışlanarak. Filmde olduğu gibi Türk kızlar, ailelerinin rızasıyla Sotiri ile kilisede evlenemezdi. Ada vapurunda ve bir plajda Türk genç sevgilisi Rum kızı kucaklayamazdı; çünkü bunu ailesi anında öğrenir kızı Atina'ya gönderirdi. Oysa filmde Rum anne, kızına çöpçatanlık ediyor.

Rumlar 1964'te İstanbul'dan kovulurken, ortam çok gergindi. Genel hava “oh olsunlar, bunlar EOKA'ya para gönderiyor!” biçimindeydi. Ayrılanlara gözyaşı ile bakan her etnisiteden dostlar tabii ki vardı –çünkü insanlar yalnız milli kimlik taşımaz, insanlıklarını da taşırlar– ama bayram ettiklerini göstermeye çalışanlar çoğunlukta idi. Basında sürgüne itiraz eden var mıydı, emin değilim; ama emin olmamam karşı çıkanın pek olmadığını gösteriyor.

Geçmişle yüzleşirken bazı kalıpyargıları yeniden üretmemeli. Filmde önyargılı olanları Rumlardan seçip, Türklerden önyargılı karakterlerin ön plana çıkmaması seyirciye ne aşıyor? Türk genci, olmadık fedakârlıklarla Rumlara destek oluyor, ama Rumlarda böyleleri pek çıkmıyor. Tam tersine fırsatçılar çıkıyor. Eskenazi adında şüpheli para işleri çeviren Yahudi gibi, bir Rum da sürülenlerin mallarına konmak istiyor; ama iyi ki Cemal Bey ortaya çıkıyor da Stavros fabrikasını normal fiyata ona devredebiliyor. Sonunda Stavros, Türk'e ne kadar önyargılı davrandığını itiraf ediyor ve (Türk) seyirci de rahat ediyor! Sonunda anlıyoruz ki Rumlarda, Yunanistan'da da aynı kötü muameleyi görmüşler, onlara "Türk tohumu" demişler, aynen İstanbul'da gâvur dendiği gibi. Sonuç: bu alanda en azından eşitiz!

1964'ü anmak, anlatmak ve genel olarak geçmişle yüzleşmek sanırım başka bir düzeyde olmalı. Hoş olmayan bir olayı hiç duymamış insanların bu olayı duyması ve "görmesi" yararlı olsa da, aynı olayların tekrarlanmaması için "anlaması" da gerekli. Geçmişimizi romantik bir özlemle resmetmek ve sonra olanları "yanlışlar oldu" diye anlatmak olanları gerçekten anlamamızı engeller. Hele dolaylı yollardan milli önyargıların ve kalıpyargıların beslenmesi zararlı da olur. İnsanları iyiler ve kötüler, üstün ve daha aşağı olanlar diye, hele bunu etnik sembol karakterlerle göstermek, tam da eleştirilmesi gereken ideolojileri yeniden beslemeye dönüşebilir. Gösterilmesi gereken, dönemdir, egemen görüşler ve kin söylemidir. Kötü olan insanlar değildir, insanların inandıklarıdır. O "kötü" ideoloji ortaya konulmalı ki aşılınsın.

1964 yılları kinin, ötekileştirmenin ve dışlamanın etnik ve milli anlayışlar çerçevesinde yaşandığı yıllardı. Bugün de benzer bir ruh hali etrafı sardı. Bu kez dışlama milli değil, ideolojiktir herhalde veya grup kimliğine ve çıkarına dayalı. O zamanın atmosferini anlamak için bugün biraz televizyon izlemek yeterli sanki. Bugünün hali o yılları hatırlattı bana, yalnız filmin aktörleri değişmiş!